

تأثیر قصه‌گویی بر درک مطلب شنیداری دانش‌آموزان استثنایی دوره ابتدایی

مدارس کرج

علی کریمی فیروزجایی^۱

بلقیس روشن^۲

فاطمه سادات علایی طباطبائی^۳

چکیده

کودکان با نیازهای ویژه یا استثنایی به کودکانی اطلاق می‌شود که به برنامه‌های آموزشی خاصی نیاز دارند. هدف از پژوهش حاضر، بررسی تأثیر قصه‌گویی بر درک مطلب شنیداری کودکان استثنایی دوره ابتدایی است. روش تحقیق از نوع شبه آزمایشی با طرح دو گروه آزمایش و کنترل با پیش‌آزمون و پس‌آزمون می‌باشد. در یک بررسی آزمایشی تعداد ۳۰ نفر از دانش‌آموزان دوره ابتدایی در دو مدرسه به روش کنترل نابرابر شبه آزمایشی برای مشاهده تأثیر قصه‌گویی بر درک مطلب شنیداری انتخاب شدند. در بررسی آماری از تحلیل کوواریانس استفاده شده و برای رعایت پیش‌فرض از آزمون لوین استفاده شده است. همچنین برای پاسخ به فرضیات از تحلیل کوواریانس استفاده است. خطی بودن با استفاده از آزمون بررسی رابطه خطی در سطح $(P < 0/05)$ و رعایت مفروضه‌های همگنی واریانس‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد قصه این امکان را به این‌گونه کودکان می‌دهد تا با یک شخصیت، موضوع یا حادثه در داستان احساس نزدیکی نمایند و این امر منجر به بهبود درک مطلب شنیداری دانش‌آموزان می‌شود.

واژگان کلیدی: قصه‌گویی، درک مطلب شنیداری، کودکان استثنایی، دوره ابتدایی.

۱. استادیار گروه زبانشناسی، دانشگاه پیام نور.

۲. دانشیار گروه زبانشناسی، دانشگاه پیام نور

کارشناس ارشد آموزش زبان فارسی، دانشگاه پیام نور

.alikaarimif@yahoo.com.۳

۱. مقدمه

عقب‌ماندگی ذهنی نوعی ناتوانی رشدی است که در هنگام تولد و یا دوره کودکی، بروز می‌کند. کم‌توان ذهنی به‌صورت سطحی از عملکرد ذهنی پایین‌تر از میانگین تعریف‌شده که محدودیت‌های معناداری را در مهارت‌های زندگی روزانه، ایجاد می‌کند. کم‌توان ذهنی از طریق محدودیت‌های معنی‌دار کارکردهای ذهنی و سازگاری رفتاری همانند مهارت‌های فکری، اجتماعی و سازگاری عملی، شناخته می‌شود (انجمن عقب‌مانده ذهنی آمریکا، ۲۰۰۲).^۱ اصطلاح کودکان با نیازهای ویژه یا استثنایی به کودکانی اطلاق می‌شود که به برنامه‌های آموزشی خاصی نیاز دارند و این آموزش، نیازهای یادگیری منحصربه‌فرد آن‌ها را فراهم می‌آورد. عقب‌ماندگی ذهنی، مشکلات ویژه یادگیری، نارسایی‌های زبانی و گفتار، آسیب‌های شنوایی، آسیب‌های بینایی، نارسایی‌های حرکتی شامل ناهنجاری‌های مربوط به اسکلت و عضلات، تأخیرهای تحولی، اتیسم (درخودماندگی) و چند معلولیتی می‌تواند کودکان را به کودکان با نیاز ویژه تبدیل کند. مفهوم و اصطلاح استثنایی در جهان و ایران تغییر و تحولات فراوانی داشته است. امروزه اطلاق این اصطلاح، بار اهانت‌آمیز برای افراد دارای این شرایط را به دنبال دارد و بجای آن از اصطلاح کم‌توان ذهنی یا با نیازهای ویژه استفاده می‌شود.

کم بودن میزان توجه در افراد کم‌توان ذهنی یکی از عوامل مهم اختلال در یادگیری و عدم موفقیت این افراد در زندگی محسوب می‌شود و چون افراد کم‌توان ذهنی قادر نیستند آنچه را که یاد می‌گیرند به خاطر بسپارند، نمی‌توانند از تجربه‌های ساده قبلی استفاده کنند و این امر باعث بی‌علاقگی آن‌ها می‌شود (میلانی فر، ۱۳۸۴: ۵۰).

رفتارهای پیچیده یادگیری و حافظه در دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی نیازمند فعالیت‌های پژوهشی گسترده و دقیق می‌باشد کودکان کم‌توان ذهنی با تعیین شرایط مناسب و ارائه آموزش ویژه در فرآیند ذهنی و با ایجاد فرصت‌های مناسب برای تمرین کافی و پاداش برای پیشرفت می‌توانند به‌طور مؤثر یاد گرفته و به خاطر بیاورند.

نتایج پژوهش‌ها و گزارش‌های ارائه‌شده در مورد تنگناها و اشکالات نظام آموزشی ایران در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که فرآیند و روند یادگیری - یاددهی در مدارس ما با مشکلات جدی روبرو است. گرچه هرگز نمی‌توان منکر نیازها، کمبودها و محدودیت‌هایی شد که در زندگی این کودکان وجود دارد، اما این محدودیت‌ها، باید پدران و مادران را بیش از هر چیز به استفاده از امکانات ویژه آموزشی و خواندن کتاب‌های مناسب‌سازی برای این کودکان، برانگیزد. دانش ما درباره ویژگی‌های این کودکان، شناسایی توانایی‌ها و محدودیت‌های هر کودک و تدارک برنامه‌های آموزشی خاص برای تأمین نیازهای آنان می‌تواند در رشد همه‌جانبه ذهنی آن‌ها تأثیر بسزایی داشته باشد.

قصه‌گویی ابزاری حساس برای فهم افکار کودکان، شناسایی علایق و گرایش‌هایشان و کمک به آن‌ها برای درک دقیق‌تر جهان پیرامون خود است. ترکیب قصه‌گویی با یک روش‌شناختی نیز می‌تواند در روان‌درمانی کودکان با توجه به انعطاف‌پذیری و غنی بودن شناخت‌شناسی مفید واقع شود.

درواقع قصه این امکان را به کودک می‌دهد تا با یک شخصیت، موضوع یا حادثه در داستان احساس نزدیکی کرده و در تجربه‌های شخصیت‌های قصه سهیم شود و با استفاده از آن تجارب، روی تعارض‌های درونی خودش کار کند، توانایی حل مسئله را رشد دهد و با رویدادهای اجتناب‌ناپذیر زندگی‌اش کنار بیاید (سیف نراقی و نادری، ۱۳۸۵: ۱۵).

1. American Association of Mental Deficiency (AAMD)

قصه‌گویی در واقع نوعی ارتباط شفاهی است که به مهارت گوش کردن در کودکان کمک می‌کند. کودکان وقتی قصه جذابی می‌شنوند به آن گوش می‌دهند. معلم یا قصه‌گوی حساس این را تشخیص می‌دهد، ولی انتظار ما از گوش کردن کودک چیست؟ در واقع گوش کردن چه حاصلی دارد؟ محققان معتقدند که گوش کردن سه نتیجه در بردارد: ۱- درک ۲- حافظه ۳- واکنش یعنی این سه حوزه باید بررسی شود تا معلوم شود که کودک به آنچه شنیده، گوش کرده است. ولی درک کودکان و واکنش آن‌ها در برابر قصه متفاوت است.

قصه‌گویی بیان قصه است، اما نه از روی متن بلکه به کمک حافظه. از قصه می‌توان بهره‌های فراوان برد. همچنین در تقویت مهارت‌های زبانی می‌توان از آن استفاده کرد. یکی از راه‌های ارائه قصه به کودکان و نوجوانان و همچنین انتقال پیام داستان، قصه‌گویی است. قصه‌گویی می‌تواند فاصله میان قدرت خواندن و قدرت درک کردن را از بین ببرد. از محاسن قصه‌گویی این است که کودکان یاد می‌گیرند چگونه مطالب را از راه گوش دادن بیاموزند. در عصر ما که وقت غنیمت است به دست آوردن توانایی شنیدن و روبرو شدن هوشمندانه با کلمات، حائز اهمیت است (رحماندوست، ۱۳۸۱: ۵۰).

قصه‌گویی از دیدگاه لرنر (۱۹۹۷) به مثابه رویکردی برای کمک به دانش‌آموزان دارای مشکلات یادگیری به منظور کمک به آن‌ها برای درک خودشان و مشکلاتشان مطرح می‌کند. وی معتقد است در این فرآیند، دانش‌آموزان با الگو قرار دادن شخصیت‌های قصه در مواجهه با مشکلات مشابه، به مهارت‌هایی دست پیدا می‌کنند. قصه می‌تواند با ایجاد تغییراتی در نگرش آن‌ها نسبت به تجربه‌های خوشایند و ناخوشایند دیگران، باعث رهایی از درد و رنج و افزایش امید می‌شود. کودکان با همانندسازی با یک شخصیت داستان که با مشکل روبرو می‌شود، راهبردهای مؤثر را یاد می‌گیرند.

در این پژوهش سه فرضیه وجود دارد:

فرضیه اول: آموزش به روش قصه‌گویی در مقایسه با روش عادی بر درک مطالب شنیداری دانش‌آموزان استثنایی مؤثرتر است.

فرضیه دوم: آموزش به روش قصه‌گویی در مقایسه با روش عادی باعث درک بهتر معنای کلمات توسط دانش‌آموزان استثنایی می‌شود.

فرضیه سوم: آموزش به روش قصه‌گویی در مقایسه با روش عادی باعث درک بهتر جملات توسط دانش‌آموزان استثنایی می‌شود.

هدف این تحقیق بررسی تأثیر آموزش به روش قصه‌گویی بر درک مطلب شنیداری دانش‌آموزان استثنایی پایه ابتدایی مدارس کرج و شناسایی نقش قصه‌گویی در بهبود مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی این دانش‌آموزان و پیدا کردن راهکارهای کمک به این نوع کودکان است.

قصه‌گویی

قصه به عنوان یک وسیله یادگیری توانایی برقراری ارتباط بین تفکرات و احساسات را به یک شیوه قابل فهم افزایش می‌دهد. فارست^۱ (۲۰۰۴) قصه‌گویی را یک ابزار لذت‌بخش برای تمرین مهارت گوش دادن و هم یک ابزار کلامی و یک روش خوشایند برای راهنمایی افراد جوان به سمت ارزش‌های سازنده قلمداد می‌کند. هاگرت (۱۹۹۹) با تأکید بر اثربخشی قصه‌گویی در آموزش کودکان، بیان می‌کند که قصه‌ها در بهبود روابط کودکان با

والدینی که آن‌ها را به فرزند پذیرفته بودند تأثیر جدی داشته است.

به نظر می‌رسد که سهم عمده تحقیقات انجام‌شده به نقش داستان‌گویی در درمان کودکان اختصاص یافته است اما اینجا به قصه‌گویی به‌عنوان ابزاری برای تشخیص و شناسایی مشکلات کودکان و ارتقای کیفیت آموزش آنان پرداخته‌شده که به موضوع پژوهش حاضر نزدیک است. تأثیر قدرتمند خواندن از زمان‌های باستان شناخته‌شده اما تا اوایل قرن بیستم اصطلاح کتاب‌درمانی رایج گردیده (کروترس^۱، ۱۹۱۶ به نقل از مور، ۲۰۰۴) کتاب‌درمانی، هدایت و پیشبرد خواندن مطالب مکتوب برای دستیابی به ادراک با حل مسئله مرتبط با نیازهای درمانی شخص است (ویلسون، ۱۹۸۹ به نقل از مور، ۲۰۰۰) در اوایل دهه ۱۹۹۰ یک‌زبان‌شناس به نام کارول گری از کتاب‌درمانی برای کودکان مبتلا به اتیسم استفاده نمود. کودکان اتیسم اغلب از نقایص مهارت‌های اجتماعی خاص و واکنش به جهان پیرامون خود رنج می‌برند (کوهن، ۱۳۸۵: ۸۹).

از نظر هولینز (۲۰۰۳) داستان‌های اجتماعی را می‌توان جهت کمک به کودکان مبتلا به اتیسم به‌منظور درک رفتارهای اجتماعی مناسب جهت تعامل با محیط ارائه نمود. همچنین وی از داستان‌های اجتماعی در کودکان ناتوان در یادگیری جهت برخورد با شرایط متعدد اجتماعی به‌طور مثال سازگاری با مرگ یکی از عزیزان، رفتن به بیمارستان و یا صحبت کردن با خود استفاده کرد.

داستان‌های اجتماعی، همچنین شیوه‌ای مهم در زمینه فعالیت برای خدمات روان‌شناسی به کودکان با اختلالات شدید (CHIPS) می‌باشد. این خدمات روان‌شناختی جهت همکاری با کودکانی طرح گردیده است که دارای ناتوانایی‌های جدی در یادگیری و رفتارهای چالش‌برانگیز بوده و به مداخله شدید نیاز دارند. گری (۱۹۹۵) معتقد است از داستان‌های اجتماعی می‌توان به‌منظور کمک به کودکانی که مشکلاتی در حوزه‌هایی نظیر درآوردن لباس در شرایط نامناسب، انتخاب دوستان واقعی و مشکلات خواب و مشکلات خوردن دارند، استفاده کرد.

همچنین قصه‌ها به افزایش درک والدین و مهارت‌های مربوط به ارتباط با کودکان کمک می‌کند خلق یک قصه اجتماعی عامل اصلی برای والدین در راستای پیشبرد ارتباطات اجتماعی در خانواده و جهان خارج را فراهم می‌آورد. علاوه بر آن می‌توان از داستان‌های اجتماعی برای تشریح جزئیات و یک برنامه رفتاری برای کودک استفاده کرد. بنابراین کودک می‌تواند فواید واقعی به‌کارگیری و تبعیت از قرارداد اجتماعی را لمس کند (لوریمر^۲ و همکارانش، ۲۰۰۲). توماس و کلیک (۲۰۰۷) بر این باورند که وقتی قصه‌ای شنیده می‌شود ذهن به‌صورت فعال درگیر می‌شود و کنجکاوی به وجود آمده به انگیزه‌ای برای یادگیری تبدیل‌شده و مطالب آموخته‌شده از این طریق کمتر دچار فراموشی می‌شود. بنابراین قصه‌گویی از نظر آن‌ها مؤثرترین شیوه برای آموزش کودکان است.

فضلی‌خانی (۱۳۸۲) از قصه‌گویی به‌عنوان یکی از شیوه‌های تدریس یاد می‌کند که موجب مشارکت فعال مربی و دانش‌آموزان می‌شود و همین‌طور فوکس ایدز (۲۰۰۶) این روش را انعطاف‌پذیر و قابل‌استفاده برای گروه‌های مختلف می‌داند. گرایک^۳ و کوهن^۴ (۲۰۰۰) از روش قصه‌گویی کاملاً آزاد، توانایی قصه‌گویی کودکان مبتلا به نشانگان اسپرگر یا درخودماندگی را نسبت به کودکان دیگر مورد بررسی قراردادند. در حالت اول به کودکان موضوعی تخیلی ارائه شد و از آنان خواسته شد یک داستان بسازند و در حالت دوم، به آن‌ها موضوعی واقعی با

1. Crothers
2. Lorimer
3. kohen
4. Graig

همان دست‌ورالعمل حالت اول ارائه شد. نتایج این مطالعه نشان داده که کودکان درخودمانده یا کودکان اسپرگر در حالت دوم عناصر تخیلی کمتری در داستان‌هایشان تولید کردند اگرچه در حالت اول کودکان اسپرگر در تولید داستان‌های تخیلی توانا تر بودند.

قصه درمانی از نظر کیزرلینگ (۱۳۸۱) یکی از شاخه‌های روان‌درمانی کودک است. زمانی که کودک به داستان گوش فرا می‌دهد، خود را در نقش قهرمان داستان جا می‌زند و پایه‌های وی به تجربه‌اندوژی می‌پردازد. این شیوه عملی به مخاطب خود کمک می‌کند تا برگزیده و ناکامی‌های قبلی قایق آید و آینده خود را پرمعنا تر یابد. رویکردهای درمانی مبتنی بر قصه موجب تحریک ذهن و فعالیت خود اکتشافی کودکان می‌شود و توان بسیاری برای برانگیختن بینش و تغییر رفتار دارند. این نوع درمان می‌تواند الگویی برای غلبه بر مقاومت کودک، مفاهیم جدید و الگویی برای رفتار مناسب ارائه کند (زایپس، ۱۹۹۵؛ متین، ۱۳۸۳). همچنین از دیدگاه پوپ و همکاران (۱۹۹۴) داستان‌ها ابزار مناسبی برای معرفی الگوهای موقتی رفتارهای مطلوب هستند و کودک از طریق همانندسازی با این الگوها به تعدیل و اصلاح تصویرهای ذهنی از خود می‌پردازد. کودکی که عزت‌نفس پایینی دارد با الگوی مناسب داستان انطباق می‌یابد و در باورها و تفکرات او سهیم می‌شود، در نتیجه به تدریج از احساس بی‌ارزشی و خودکم‌بینی او کاسته می‌شود (بیابانگرد، ۱۳۷۳: ۳۱).

جنبه‌های روان‌شناختی قصه

داستان از برجسته‌ترین و پرجاذبه‌ترین نوع هنر برای کودکان محسوب می‌شود و به همین دلیل بخش عمده‌ای از ادبیات کودکان را به خود اختصاص می‌دهد و از سوی دیگر می‌تواند به‌عنوان پایه و اساس نمایش و تئاتر مدنظر قرار گیرد (میرزاییگی، ۱۳۷۶). ادبیات کودکان می‌تواند به‌عنوان ابزاری مفید و باارزش در توسعه نگرش و ایجاد جاذبه و الگوسازی مطلوب در ساله‌ای رشد کودک به حساب آید (صاحبی، ۱۳۷۶: ۱۷).

قصه‌گویی سبب تحریک ذهن و خود اکتشافی می‌شود و ضمن اینکه الگوها، اصول اخلاقی، ادبی و اجتماعی را در نظر می‌گیرد و به بررسی الگوها، اصول و معیارهای از پیش تعیین‌شده نیز می‌پردازد تا ارزشمندی آن‌ها را برای کودکان و سودمندی آن را برای جامعه بسنجند. سنین حساس کودکان یعنی ساله‌ای ۳ تا ۱۰ سالگی، سال‌هایی است که کودکان می‌آموزند چگونه بخوانند، بنویسند و نقاشی کنند، آواز بخوانند و محاسبه کنند. در این سال‌ها افکار کودکان شکل می‌گیرد و آگاهی‌های اجتماعی و سیاسی در آنان رشد می‌کند (زایپس، ۲۰۰۲).

برخی صاحب‌نظران از قبیل کوریا^۱، گوانزالس^۲ و وبر^۳ (۱۹۹۱) داستان‌گویی را به‌عنوان یک شیوه درمان جهت شکل‌دهی مجدد برای مسائل یادگیری کودک قلمداد کرده و معتقدند که داستان‌گویی به شکل فعال جهت ارتباط والدین با کودکان و خانواده جهت تغییر از یک‌زبان منطقی به زبان عاطفی کمک می‌کند و به آن‌ها این امکان را می‌دهد تا مسیر طبیعی ارتباط کودک - والدین را از سر گیرند.

ویلیامز (۱۹۹۵) از سه کاربرد استعاره‌ای، داستان‌سرایی و داستان‌ترمانی نام‌برده است. در کاربرد استعاره‌ای از داستان به‌عنوان ابزاری مفید برای بیان نکات به خردسالان یا بیماران استفاده می‌شود. طی ساله‌ای گذشته نویسندگان با استفاده از استعاره کتاب‌های ویژه‌ای را برای کودکان به رشته تحریر درآورده‌اند. ویلیامز از داستان-

1. Corea
2. Gonzalez
3. Weber

سرایی به‌عنوان ابزاری درمانی برای درمان نظام خانواده استفاده کرده است. او داستان‌سرایی را به‌عنوان شیوه ارتباطی به کار می‌برد که موجب تقویت پویایی‌های خانوادگی می‌شود. داستان‌سرایی در شناخت‌شناسی نوعی الگوسازی پنهانی است. وقتی کودکان به داستان‌های درمانگر گوش فرا می‌دهند، آن‌ها را درک می‌کنند، تعریف می‌کنند و تصاویر مثبت و توانا می‌آفرینند. تصاویر و اعمال درون داستان‌ها اطلاعات مهمی در مورد عملکرد احساسی فاش می‌کنند. همچنین داستان‌ها ابزار مناسبی برای معرفی الگوهای موقتی رفتارهای مطلوب هستند. کودک از طریق همانندسازی با این الگوها به تعدیل و اصلاح تصویرهای ذهنی از خود می‌پردازد (پوپ و همکاران، ۱۹۹۴). در این رابطه بیابانگرد (۱۳۷۳) اعتقاد دارد کودکی که عزت‌نفس پایین دارد با الگوهای مناسب داستان انطباق می‌یابد و در باورها، تفکرات و عواطف او سهیم می‌شود و در نتیجه به تدریج از احساس بی‌ارزشی و خودکم‌بینی او کاسته می‌شود و در نهایت قصه و قصه درمانی ابزار بسیار نیرومندی در روابط انسانی، روان‌درمانی، آموزش و پرورش، خانواده، هنر، سازمان و مدیریت و به‌طور کلی زندگی است (جلالی، ۱۳۸۶: ۱۷).

۲. روش پژوهش

مهم‌ترین روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها عبارت‌اند از روش توصیفی و استنباطی که در این پژوهش از هر دو استفاده شده است. متغیر مستقل این تحقیق قصه‌گویی و متغیر وابسته درک مطلب شنیداری دانش‌آموزان است و به‌منظور اندازه‌گیری متغیر، از آزمون درک مطلب کلاسی استفاده شد. بدین‌صورت که از طرح درس پیشنهادی توسط معلم مربوط، آزمونی شامل ۱۵ سؤال تهیه شد. سؤالات بدین‌صورت طراحی شده بودند که پاسخ‌های صحیح و غلط برای آن‌ها در نظر گرفته شده بود. به‌عبارت‌دیگر، به ازای هر پاسخ درست نمره یک و برای پاسخ غلط نمره صفر منظور شد. آزمون محقق ساخته درک مطلب که بر اساس یکی از دروس کتاب علوم تهیه شده و توسط کارشناسان و معلمان دانش‌آموزان استثنایی مورد تأیید قرار گرفت و از این طریق روایی محتوایی آزمون تأیید شده بود مورد استفاده قرار گرفت. همچنین به‌منظور سنجش پایایی آزمون با استفاده از روش کودر-ریچاردسون ضریب پایایی به میزان ۰/۸۷ محاسبه شد که از نظر پایایی مقداری قابل قبول و مورد تأیید است.

جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی (استثنایی) دختر مدارس دوره ابتدایی و حجم نمونه ۳۰ نفر دانش‌آموز دختر کم‌توان از دو مدرسه به نام‌های «مدرسه استثنایی زمردیان» و «مدرسه مرجوعی دختران» است. این ۳۰ نفر که از بین آنان ۷ نفر پایه سوم و ۷ نفر پایه چهارم و ۱۰ نفر پایه پنجم و ۶ نفر پایه ششم را تشکیل می‌دهند به‌طور تصادفی به دو گروه شاهد و آزمون ۱۵ نفری تقسیم شدند که بر روی ۱۵ نفر آن‌ها روش تدریس به‌صورت معمولی و ۱۵ نفر بعدی به‌صورت قصه‌گویی انجام شد. آزمون مورد استفاده در این پژوهش آزمون اسمیرانف است که شامل سؤالات درک معنای کلمات و تفهیم جملات می‌باشد که دانش‌آموزان پس از خواندن قصه توسط معلم در کلاس، به سؤالات طرح شده با توجه به درک شنوایی، پاسخ منطقی می‌دهند تا درک شنوایی آنان از آنچه خوانده می‌شود به دست آید.

۳. یافته‌ها

در این بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق در دو بخش مجزا و در قالب توصیف داده‌ها و تحلیل و بررسی یافته‌ها و فرضیه‌ها ارائه می‌شود. به‌منظور آشنایی بیشتر با ماهیت متغیرهای پژوهش، قبل از تحلیل داده‌ها

به توصیف آن‌ها پرداخته می‌شود چراکه توصیف آماری داده‌ها مقدم بر استنباط آماری است و به تشخیص الگوهای حاکم بر داده‌ها کمک می‌کند.

جدول (۱) شاخص‌های توصیفی متغیر درک شنیداری در دو گروه کنترل و آزمایش را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱ شاخص‌های توصیفی متغیر درک شنیداری در دو گروه کنترل و آزمایش

متغیر	گروه	تعداد	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
			میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
درک مطلب شنیداری	کنترل	۱۵	۵,۸۷	۱,۸۵	۹,۰۰	۱,۳۶
	آزمایش	۱۵	۵,۵۳	۲,۱۰	۱۱,۷۳	۱,۹۱
	مجموع	۳۰	۵,۷۰	۱,۹۵	۱۰,۳۷	۲,۱۴

جدول (۱) نشان می‌دهد که بین میانگین نمرات پیش‌آزمون در متغیر درک مطلب شنیداری در دو گروه کنترل (۵/۸۷) و آزمایش (۵/۵۳) تفاوت چندانی وجود ندارد. اما بین میانگین نمرات پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت مشاهده می‌شود. به طوری که میانگین نمرات درک مطلب شنیداری در گروه آزمایش در پس‌آزمون (۱۱/۷۳) بالاتر از گروه کنترل (۹/۰۰) است.

جدول (۲) شاخص‌های توصیفی متغیر تفهیم کلمات و جملات در دو گروه کنترل و آزمایش نشان می‌دهد بین میانگین نمرات پیش‌آزمون در متغیر تفهیم کلمات و جملات در دو گروه کنترل (۶/۸۷) و آزمایش (۵/۵۳) تفاوت چندانی وجود ندارد. اما بین میانگین نمرات پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت مشاهده می‌شود. به طوری که میانگین نمرات درک مطلب در گروه آزمایش در پس‌آزمون (۱۱/۷۳) بالاتر از گروه کنترل (۹/۰۰) است.

جدول شماره ۲ شاخص‌های توصیفی متغیر تفهیم کلمات و جملات در دو گروه کنترل و آزمایش

متغیر	گروه	تعداد	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
			میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
تفهیم کلمات و جملات	کنترل	۱۵	۶,۸۷	۱,۷۵	۹,۰۰	۱,۳۴
	آزمایش	۱۵	۵,۵۳	۲,۲۰	۱۱,۷۳	۱,۹۰
	مجموع	۳۰	۵,۶۰	۱,۸۵	۱۰,۳۷	۲,۱۶

بین میانگین نمرات پیش‌آزمون در متغیر تفهیم کلمات و جملات در دو گروه کنترل (۶/۸۷) و آزمایش (۵/۵۳) تفاوت چندانی وجود ندارد. اما بین میانگین نمرات پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت مشاهده می‌شود. به طوری که میانگین نمرات تفهیم کلمات و جملات در گروه آزمایش در پس‌آزمون (۱۱/۷۳) بالاتر از گروه

کنترل (۹/۰۰) است.

پیش‌آزمون به‌عمل‌آمده در این تحقیق شامل معنا و درک مطلب بود. برای تک‌تک شرکت‌کنندگان در این مطالعه (گروه آزمایش و کنترل) نمره هریک از این زیر آزمون‌ها و نمره کل آن‌ها در پیش‌آزمون محاسبه گردید. پس از تعیین نمره کل، با هر یک از آزمودنی‌ها در پیش‌آزمون میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در زیر آزمون‌ها و نمره کل با استفاده از آزمون t مستقل مورد مقایسه قرار گرفت. جدول (۳) نشان‌دهنده نتایج تحلیل می‌باشد.

جدول شماره ۳ مقایسه عملکرد دو گروه کنترل و آزمایش در پیش‌آزمون

آزمون	گروه آزمایش x	گروه کنترل x	T	dF	P<
تفہیم کلمات و جملات	۱/۷۶	۱/۵۶	۰/۵۴	۳۸	NS
درک مطلب شنیداری	۱/۴۷	۱/۴۰	۰/۲۴	۳۵	NS

جهت مقایسه نمره گروه کنترل و آزمایش در زیر آزمون‌های تفہیم کلمات و جملات و درک مطلب شنیداری نمره‌ی پس‌آزمون و همچنین نمره کل پس‌آزمون از آزمون t مستقل استفاده شد. جدول (۴) تأثیر متغیر بر دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۴ تأثیر بین متغیرها در دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی

منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجات آزادی	مجدور میانگین	F	Sig
میزان تأثیر گروه بر متغیر وابسته	۰/۹۱۱	۱	۰/۹۱۱	۰/۰۱۳	۰/۹۱۰

جدول (۵) نشانگر نتایج آزمون t در مقایسه عملکرد دو گروه کنترل و آزمایش در زیر آزمون‌های معنا و درک مطلب پس‌آزمون می‌باشد.

جدول شماره ۵ مقایسه عملکرد دو گروه کنترل و آزمایش در پس‌آزمون

آزمون	گروه آزمایش x	گروه کنترل x	T	dF	P<
تفہیم کلمات و جملات	۲/۵۵	۱/۵۶	۳/۳۹	۳۸	۰/۰۰۲
درک مطلب شنیداری	۳/۵۳	۱/۴۱	۶/۳۳	۳۸	۰/۰۰۰۱

قبل از انجام مراحل مربوط به بررسی فرضیه‌های پژوهش، آنچه که باید در نظر گرفته شود، مباحث مربوط به رعایت کردن پیش‌فرض‌های آماری است. قبل از انجام محاسبه آماری، مفروضه‌های مستقل بودن نمرات افراد، نرمال بودن توزیع متغیرها با استفاده از آزمون لوین، خطی بودن با استفاده از آزمون بررسی رابطه خطی^۱ در سطح $(P < 0/05)$ ، مستقل بودن متغیر همراه و عمل آزمایشی و همچنین اندازه‌گیری متغیر همراه بدون خطا در شرایط کاملاً کنترل شده رعایت شدند. همچنین رعایت مفروضه‌های همگنی واریانس‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS21 مورد بررسی قرار گرفت که در ادامه نتایج آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۶ تجزیه و تحلیل داده‌ها

منابع واریانس	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معنی‌دار
متغیر کنترل (پیش‌آزمون درک مطلب شنیداری)	۶/۳۴	۱	۶/۳۴	۱۳/۰۶	۰/۰۰۱
گروه‌ها	۱۹/۱۸	1	۱۹/۱۸	۳۹/۴۹	۰/۰۰۰۱
خطا	۱۷/۹۶	۳۷	۰/۴۸		
نمره کل	۴۳/۴۹	۳۹	۱/۱۱		

نتایج آزمون کواریانس نشان داد که باوجود کنترل تفاوت اولیه میان دو گروه کنترل و آزمایش، در پیش‌آزمون همچنان عملکرد گروه آزمایش در اثر روش تدریس (CIRC) در آزمون درک مطلب شنیداری در پس‌آزمون بهتر از گروه کنترل می‌باشد.

در ادامه فرض نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش بررسی می‌شود.

جدول شماره ۷ آزمون فرض نرمال بودن توزیع متغیرها

شاخص آماری	متغیر
Kolmogorov-Smirnov Z	درک مطلب شنیداری
سطح معنی‌داری Sig	۰/۷۰
	۰/۶۹

از یافته‌های جدول (۷) استنباط می‌شود از آنجا که سطح معنی‌داری به دست آمده در آزمون (K-S)، در متغیر بیش از مقدار ملاک یعنی ۰/۰۵ می‌باشد در نتیجه می‌توان گفت که توزیع متغیر مورد بررسی در نمونه آماری دارای توزیع نرمال می‌باشند. بنابراین فرضیه پژوهش را از طریق آزمون تحلیل کواریانس مورد آزمون قرار دادیم.

بررسی فرضیه‌ها

فرضیه اول: آموزش به روش قصه‌گویی در مقایسه با روش عادی بر درک مطالب شنیداری دانش‌آموزان استثنایی مؤثرتر است.

برای آزمون فرضیه موردنظر از آنجا که پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه کنترل و آزمایش موردبررسی قرار گرفته بود، بنابراین با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس نمرات پس‌آزمون متغیر درک مطلب در دو گروه مورد مقایسه قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۸ نتایج آزمون لوین مبنی بر پیش‌فرض تساوی واریانس‌ها در آزمون تحلیل کوواریانس

شاخص متغیر وابسته	ضریب F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	معنی‌داری (p)
درک مطلب شنیداری	۰,۱۶۱	۱	۲۸	۰,۶۹۱

نتایج این آزمون نشان می‌دهد که چون سطح معنی‌داری به دست آمده بزرگ‌تر از (۰/۰۵) می‌باشد، بنابراین دو گروه آزمایش و کنترل از نظر واریانس تفاوت معنی‌داری ندارند، بنابراین این پیش‌فرض نیز جهت انجام آزمون کوواریانس رعایت شده است.

جدول شماره ۹ نتایج تحلیل کوواریانس دو گروه آزمایش و کنترل پس از کنترل متغیرهای مداخله‌گر (پیش‌آزمون)

شاخص آماری منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	ضریب F	سطح معنی‌داری (p)	اندازه اثر	توان آماری
پیش‌آزمون	۰,۲۱۶	۱	۰,۲۱۶	۰,۰۷۶	۰,۷۸۵	۰,۰۰۳	۰,۰۵۸
واریانس بین گروهی	۵۵,۰۰۹	۱	۵۵,۰۰۹	۱۹,۳۶	۰,۰۰۰۱	۰,۴۱۸	۰,۹۸۹
واریانس درون گروهی	۷۶,۷۱۷	۲۷	۲,۸۴۱				
مجموع	۳۳,۵۷	۳۰					

بر اساس داده‌های جدول (۹) به دلیل این که در واریانس بین گروهی سطح معنی‌داری برابر (۰/۰۰۰۱) می‌باشد و این مقدار کوچک‌تر از سطح معنی‌داری ملاک یعنی ۰/۰۱ است، و نیز از آنجا که مقدار F به دست آمده (۱۹/۳۶) بزرگ‌تر از مقدار بحرانی با درجه آزادی (۲۷، ۱) می‌باشد، بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر تأثیر قصه‌گویی بر افزایش درک مطلب دانش‌آموزان استثنایی، تأیید می‌شود و این‌طور نتیجه‌گیری می‌گردد که بین میانگین نمرات درک مطلب، در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین مقایسه میانگین‌ها در نمرات پس‌آزمون درک مطلب نشان می‌دهد که گروه آزمایش (۱۱,۷۳) نمرات بالاتری را در میزان درک مطلب نسبت

به گروه کنترل (۹,۰۰) کسب کرده است. توان آماری نیز دقت تحلیل را نشان می‌دهد. همچنین مقدار اندازه اثر نیز (۰/۴۱۸) نشان می‌دهد که میزان آن مناسب است. در مجموع می‌توان به نتیجه به‌دست‌آمده اعتماد کرد. بنابراین فرضیه پژوهشی تأیید گردیده و فرض صفر رد می‌شود.

فرضیه دوم: آموزش به روش قصه‌گویی در مقایسه با روش عادی باعث درک بهتر معنای کلمات توسط دانش‌آموزان استثنایی می‌شود.

برای آزمون فرضیه موردنظر از آنجا که پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه کنترل و آزمایش مورد بررسی قرار گرفته بود، بنابراین با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس نمرات پس‌آزمون متغیر معنای کلمات در دو گروه مورد مقایسه قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۱۰ نتایج آزمون لوین مبنی بر پیش‌فرض تساوی واریانس‌ها در آزمون تحلیل کوواریانس

شاخص متغیر وابسته	ضریب F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	معنی‌داری (p)
معنای کلمات	۰,۱۵۱	۱	۲۵	۰,۶۹۰

نتایج این آزمون نشان می‌دهد که چون سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده بزرگ‌تر از (۰/۰۵) می‌باشد، بنابراین دو گروه آزمایش و کنترل از نظر واریانس تفاوت معنی‌داری ندارند، بنابراین این پیش‌فرض نیز جهت انجام آزمون کوواریانس رعایت شده است.

فرضیه سوم: آموزش به روش قصه‌گویی در مقایسه با روش عادی باعث درک بهتر جملات توسط دانش‌آموزان استثنایی می‌شود.

برای آزمون این فرضیه از آنجا که پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه کنترل و آزمایش مورد بررسی قرار گرفته بود، بنابراین با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس نمرات پس‌آزمون متغیر تفهیم جملات در دو گروه مورد مقایسه قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۱۱ نتایج آزمون لوین مبنی بر پیش‌فرض تساوی واریانس‌ها در آزمون تحلیل کوواریانس

شاخص متغیر وابسته	ضریب F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	معنی‌داری (p)
تفهیم جملات	۰,۱۶۱	۱	۲۸	۰,۶۹۱

نتایج این آزمون نشان می‌دهد که چون سطح معنی‌داری به دست آمده بزرگ‌تر از (۰/۰۵) می‌باشد، بنابراین دو گروه آزمایش و کنترل از نظر واریانس تفاوت معنی‌داری ندارند، بنابراین این پیش‌فرض نیز جهت انجام آزمون کوواریانس رعایت شده است.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به منظور بررسی تأثیر قصه‌گویی بر درک مطلب شنیداری کودکان استثنایی دوره ابتدایی انجام شد. در این پژوهش تعداد ۳۰ نفر از دانش‌آموزان دوره ابتدایی در دو مدرسه برای مشاهده تأثیر قصه‌گویی بر درک مطلب شنیداری انتخاب شدند. افراد نمونه انتخاب شده به روش کنترل نابرابر شبه آزمایشی انتخاب شدند. افراد نمونه به صورت پس‌آزمون و پیش‌آزمون به سؤالات آزمون پاسخ دادند. نتایج به دست آمده از این مقایسه نشانگر تفاوت درک شنوایی دانش‌آموزان استثنایی پیش از گرفتن آزمون و پس از گرفتن آزمون می‌باشد که به نتایج قابل توجهی رسیده‌ایم که در تحقیق حاضر به آن پرداختیم. ضمناً به منظور سنجش پایایی آزمون با استفاده از روش کودر ریچاردسون ضریب پایایی آزمون ۰/۸۷ محاسبه شد که از نظر پایایی مقداری قابل قبول و مورد تأیید است. استفاده از روش‌های آموزش قصه‌گویی موجب می‌شود تا کودکان با شخصیت‌ها، موضوعات و حادثه‌های موجود در داستان احساس نزدیکی نموده که آن نیز به نوبه خود باعث افزایش باور افراد نسبت به توانایی‌هایشان می‌شود. استفاده از ابزار قصه در تدریس مهارت‌های چهارگانه ارتباطی یعنی گفتاری، شنیداری، خوانداری و نوشتاری به دلیل برانگیختن قوه تخیل و تصورات ذهنی کودکان استثنایی موجب توسعه و تقویت این مهارت‌ها شده و مخصوصاً در حوزه‌ی ادراک شنیداری و درک مطلب هم در سطح کلمات و هم در سطح جملات، منجر به بهبود درک مطلب شنیداری دانش‌آموزان می‌شود. ضمناً می‌توان از قصه‌ها برای مقاصد تربیتی و آموزشی، مشارکت و مهارت‌های اجتماعی و اهداف عاطفی و اخلاقی بهره گرفت و بدین وسیله الگوها و اصول تربیتی و اجتماعی و راه و روش زندگی بهتر را به طور غیرمستقیم آموزش داد؛ چراکه در داستان‌ها نحوه‌ی روبه‌رو شدن با مشکلات، راه‌حل‌های آن‌ها و الگوهای رفتاری مناسب از طریق همذات‌پنداری با شخصیت‌های داستان که برگرفته از دنیای واقعی و فیزیکی است انتقال داده می‌شود.

منابع

- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۳)، روش‌های افزایش عزت‌نفس در کودکان و نوجوانان. تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران.
- زاییس، جک. (۱۳۹۰)، هنر قصه‌گویی خلاق مترجم، مینو پرنیان، تهران: انتشارات رشد.
- رحماندوست، مصطفی. (۱۳۹۰)، قصه‌های خوب برای بچه‌های خوب. تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ ۳۴.
- سیف نراقی، مریم؛ نادری، عزت‌اله. (۱۳۸۰)، آ.ب، کودکان استثنایی، چاپ پنجم، تهران: پیام نور.
- صاحبی، عرفان. (۱۳۸۹)، قصه‌گویی و نمایش خلاق در تعلیم و تربیت. تهران: انتشارات محمدی.
- فضلی‌خانی، منوچهر. (۱۳۸۲). راهنمای عملی روش‌های مشارکتی و فعال در تدریس، تهران: انتشارات آزمون نوین.
- کوهن، بارون. (۱۳۸۵)، توانایی قصه‌گویی کودکان با نشانگان اسپرگر یا درخودماندگی، ترجمه: محمدحسن حسین‌پور، تهران: نشریه تعلیم و تربیت استثنایی.
- میلانی فر، بهروز. (۱۳۸۵)، روانشناسی کودکان و نوجوانان استثنایی. تهران: نشر قومی.
- هاوتون و همکاران. (۱۳۸۰). رفتار درمانی شناختی (ترجمه حبیب‌اله قاسم زاده جلد اول انتشارات ارجمند).
- **Fox Eades, J. (2006).** Classroom Tales: Using Storytelling to Build Emotional Social and Academic Skills across the Primary Curriculum. London: Jessica Kingsley Publishers.
- **Friedberg, R. D. (1994).** Storytelling and Cognitive Therapy with children. Journal of Cognitive Psychotherapy. vol. 8(3). 326 – 348.
- **Haegert, S. A. (1999).** How does love grow? Unpublishede Doctoral Dissertation , University of Victoria. Retreived from WWW.proquest.com/ppqd.
- **Thomas, T. & Killick, S. (2007).** Telling Tales: Storytelling as Emotional Literacy. Harwood: Educational Printing Services.